

УДК 657.631.6

*І. І. Демко, канд. екон. наук., доц.,
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

Досліджено аспекти організації економічного аналізу фінансових ресурсів на підприємстві. Виділено два підходи до порядку проведення аналізу формування та використання фінансових ресурсів.

Ключові слова: аналіз, організація, методика, фінансові ресурси, підприємство, виробництво.

Постановка проблеми. Головною ланкою економіки в ринкових умовах господарювання є підприємства, які виступають у ролі господарюючих суб'єктів. Вони здійснюють виробничу, науково-дослідну та комерційну діяльність, у результаті якої виробляють відповідні види продукції, реалізують її, отримують доходи і накопичення, розподіляють, формують відповідні фонди грошових коштів.

Управління розміщенням і використанням фінансових ресурсів підприємства є важливою складовою загальної системи управління фінансовою діяльністю. Це дозволяє вирішувати різноманітні задачі фінансового менеджменту і підпорядковане його головній меті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що розвиткові теорії та практики аналізу формування і використання фінансових ресурсів, забезпеченню його інформаційної бази сприяли праці таких відомих вітчизняних вчених: О. Д. Василика, В. М. Івахненка, К. В. Ізмайлової, М. Я. Коробова, М. В. Кужельного, Л. А. Лахтіонової, В. О. Мец, Є. В. Мниха, В. М. Опаріна, П. Я. Поповича, В. І. Самборського, І. Д. Фаріона, Р. В. Федоровича, М. Г. Чумаченка, С. І. Шкарабана та інших. Незважаючи на значні здобутки у вивченні вказаних проблем, ряд питань щодо методики й організації аналізу формування та використання фінансових ресурсів підприємств вимагає подальших досліджень.

Дослідження показали, що на сьогодні відсутня єдина чітка методика аналізу фінансових ресурсів підприємства із встановленим набором аналітичних показників і коефіцієнтів. Окрім того, немає єдиного підходу щодо порядку розрахунку тих чи інших коефіцієнтів, їх нормативних значень. Внаслідок цього практикам-бухгалтерам і аналітикам важко зорієнтуватись у розмаїтті інформації та обрати найвірніший і найпростіший шлях для аналізу фінансових ресурсів підприємства.

Мета статті полягає в дослідженні організації та методики аналізу формування й використання фінансових ресурсів для підприємств.

Виклад основного матеріалу. Успішна діяльність будь-якого підприємства неможлива без ефективного управління фінансовими

ресурсами. Вони мають створити передумови для стабільного процесу виробництва та його постійного зростання, що визначає конкурентоспроможність підприємства на ринку.

Під фінансовими ресурсами підприємства слід розуміти грошові доходи та надходження, які перебувають у розпорядженні суб'єкта господарювання і призначені для виконання фінансових зобов'язань, здійснення затрат із розширеного відтворення та економічного стимулювання працівників. Вони формуються ще до початку діяльності підприємства в процесі утворення статутного фонду. Далі ці кошти інвестуються для забезпечення виробничо-господарської діяльності, розширення та розвитку виробництва.

Фінансові відносини підприємства виникають тоді, коли на грошовій основі відбувається формування власних ресурсів підприємства, його прибутків, залучення позичкових джерел фінансування господарської діяльності, розподіл прибутків, що утворюються в результаті цієї діяльності, їх використання на цілі розвитку підприємства.

Фінансові ресурси, що формуються на рівні підприємств, забезпечують можливість здійснення виробництва продукції, інвестування, формування оборотних коштів, створення фондів економічного стимулювання, виконання зобов'язань перед бюджетом, фінансово-кредитною системою, постачальниками та працівниками, здійснення міжгосподарських розрахунків.

Структура та розмір фінансових ресурсів залежить від обсягу виробництва та його ефективності. Зв'язок між розміром фінансових ресурсів і обсягом виробництва є двояким, оскільки основним регламентуючим фактором збільшення обсягів виробництва є величина фінансових ресурсів, як і навпаки. Наприклад, недостатній розмір фінансових ресурсів веде до скорочення обсягу виробництва та неможливості його розширення, зниження рівня використання виробничих потужностей, недостатнього забезпечення матеріальними, трудовими та іншими ресурсами і, як наслідок, до ще більшого скорочення фінансових ресурсів.

Достатній розмір фінансових ресурсів забезпечує: фінансову стійкість, платоспроможність, стабілізацію обсягів виробництва, а також можливість його розширення; високий, проте не повний рівень використання виробничих потужностей; достатній рівень забезпечення організації матеріальними ресурсами, а, отже, здатність у процесі виробництва відшкодувати авансовані фінансові ресурси в обсязі, що не поступатиметься використаному.

Надлишковий обсяг фінансових ресурсів сприяє тенденції збільшення обсягів виробництва, розширення асортименту продукції, що випускається, освоєння нових видів продукції, повного використання наявних виробничих потужностей, повного забезпечення підприємства необхідними товарно-матеріальними цінностями, що забезпечить зростання об'ємів фінансових ресурсів, проте може також вести до перевитрат і недоцільного їх використання та до скорочення обсягів виробництва.

Спроможність підприємства досягти успіху на ринку залежить від ефективності управління його фінансовими ресурсами. Добре організоване

управління є необхідною складовою для їх успішної роботи в умовах жорсткої конкуренції.

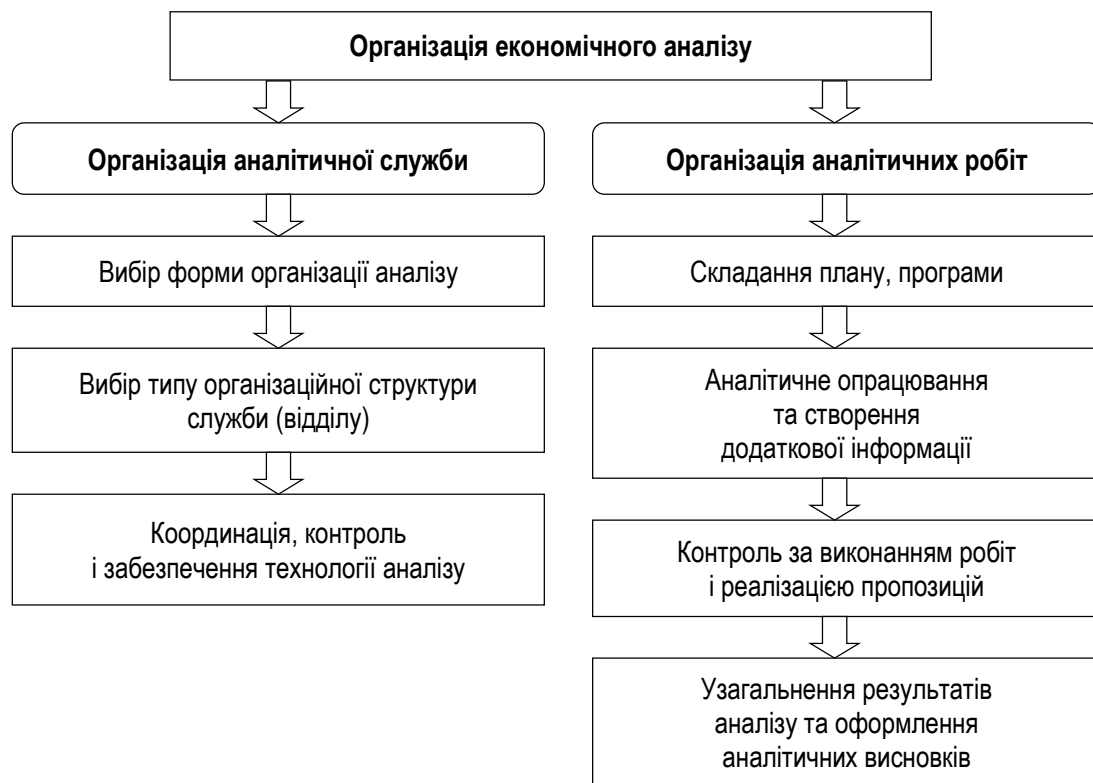
Прийняття ефективних і виважених управлінських рішень щодо використання фінансових ресурсів на основі якісної аналітичної інформації можливе завдяки науково обґрунтованій організації економічного аналізу. У свою чергу, реалізація науково обґрунтованих складових організації економічного аналізу забезпечує високий рівень функціональності аналізу відповідно до потреб користувачів (власників, керівництва підприємства, вищих організацій та установ).

Складові організації економічного аналізу обумовлюються сутністю цього поняття. Організація економічного аналізу існує не сама по собі, а відповідно до встановлених керівництвом підприємства цілей і завдань. Тому ми підтримуємо думку професора Ф. Ф. Бутинця про те, що організація економічного аналізу – це система раціональних, скоординованих дій вивчення об'єкта спостереження відповідно до визначеної мети [1, с. 158].

Фактично, організацію розглядають у двох аспектах. З одного боку, як організацію аналітичної служби та забезпечення проведення аналізу [2], з іншого – як організацію аналітичних робіт, що безпосередньо здійснюються під час проведення аналізу (рис. 1).

Організацію аналізу в системі управління підприємством ускладнює наявність різних варіантів узгодження можливостей методик, виконавців, обчислювальної техніки та цілого ряду інших складових.

Більшість авторів схильна до того, що питаннями аналізу фінансових ресурсів повинні займатись фінансові відділи підприємств. На нашу думку, така організація можлива лише на великих підприємствах. Однак в умовах ринкової економіки виникає безліч малих приватних підприємств, де організаційна структура не передбачає функціонування фінансових відділів. Логічно, що питаннями аналізу фінансових ресурсів на них повинні займатись економічні відділи або бухгалтерія.

Рисунок 1 – Аспекти організації економічного аналізу на підприємстві

Крім того, ми вважаємо, що розглядаючи організаційні питання, потрібно враховувати організацію постановки аналітичних завдань; організацію інформаційного забезпечення аналізу; організацію послідовності розв'язку аналітичних завдань; організацію роботи виконавців аналітичного процесу; організацію впровадження отриманих результатів аналізу.

Як показує практика, проведення економічного аналізу з будь-якого питання передбачає використання певної методики.

Однак огляд посібників, монографій і різноманітних навчальних підручників, присвячених економічному аналізу, показує, що не завжди можна чітко відстежити, яка саме методика була використана.

У наукових джерелах досить детально розповідається про організацію аналізу, різноманітні методи та прийоми обробки інформації. Тим часом проблемам підбору відповідних методик, на нашу думку, приділяється недостатньо уваги.

Л. А. Лахтіонова подає такі судження з приводу методики аналізу: “Практичним додатком до методу фінансового аналізу як науки виступає його методика – сукупність прийомів вивчення та опрацювання фінансової інформації. Оскільки фінансовий аналіз є складовою аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, то він практично повністю використовує його методик. На сьогодні серед вчених-економістів не існує єдиного погляду щодо класифікації способів і прийомів аналізу” [3, с. 22].

Майже одним із перших, хто звернув увагу на проблеми розробки різноманітних методик управлінського та фінансового аналізу взагалі, є І. Д. Фаріон [4, с. 36], який зазначив, що в літературі з фінансового аналізу відомі такі підходи до його послідовності:

- від розрахунку й оцінки узагальнюючих показників ефективності використання капіталу, вивчення його складу та структури – до оцінки платоспроможності;
- від загальної характеристики й оцінки активів і їх джерел – до оцінки платоспроможності, фінансової стійкості та ефективності використання активів;
- від аналізу фінансових результатів – до загальної оцінки динаміки та структури статей бухгалтерського балансу, фінансової стійкості, ефективності діяльності підприємства.

Побудова комплексу показників фінансового стану передбачає відбір відповідних груп фінансових показників, включення певних показників до відповідної групи, визначення методики їх розрахунку та оцінки.

Л. А. Лахтіонова [3] акцентує увагу на загальній оцінці фінансового стану підприємства; аналізі фінансової стійкості; аналізі платоспроможності та ліквідності; аналізі грошових потоків; аналізі ефективності використання капіталу; аналізі кредитоспроможності підприємства; оцінці виробничо-фінансового левериджу; аналізі ділової активності та інвестиційної привабливості підприємства; прогнозі фінансових показників діяльності підприємства; аналізі фінансового стану неплатоспроможних підприємств і запобіганню їхньому банкрутству; стратегічному аналізі фінансового ризику та шляхах його зниження.

Ліквідність підприємства – це його спроможність швидко реалізувати активи й одержати гроші для оплати своїх зобов'язань, тобто це співвідношення величини його високоліквідних активів (кошти, ринкові цінні папери, дебіторська заборгованість) і короткострокової заборгованості.

Аналізуючи ліквідність, доцільно оцінити не тільки поточні суми ліквідних активів, а й майбутні зміни ліквідності. Про незадовільний стан ліквідності підприємства свідчитиме той факт, що потреба підприємства в коштах перевищує їх реальні надходження. Щоб визначити, чи достатньо в підприємства грошей для погашення його зобов'язань, необхідно передовсім проаналізувати процес надходження коштів від господарської діяльності та формування залишку коштів після погашення зобов'язань перед бюджетом, страховими та іншими соціальними фондами, а також виплати дивідендів.

Аналіз ліквідності потребує ретельного вивчення структури кредиторської заборгованості підприємства. Він здійснюється на підставі порівняння обсягу поточних зобов'язань із наявністю ліквідних коштів.

Оцінка фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства та визначення на цій основі міри його фінансової стабільності та незалежності, а також

відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності.

Фінансово стійким можна вважати таке підприємство, яке за рахунок власних джерел спроможне забезпечити запаси та витрати, не допустити невиправданої кредиторської заборгованості, своєчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями.

Оцінку фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати поетапно, на основі комплексу показників. Переглянувши дослідження, присвячені питанням методики аналізу, можна виділити два підходи до порядку проведення аналізу формування та використання фінансових ресурсів.

Спочатку аналізуються активи підприємства, а потім – джерела їх фінансування.

Спочатку проводиться аналіз джерел формування власних і позичених коштів, а потім – аналіз активів підприємства.

Перший підхід цілком логічний і науково обґрунтований з точки зору фінансового аналізу підприємства в цілому, тобто коли розглядаються всі аспекти його фінансової діяльності.

Другий – ґрунтується на такій важливій категорії, як капітал, адже саме він є першоосною для зародження будь-якої діяльності; відсутність капіталу робить неможливим існування підприємства як господарюючого суб'єкта взагалі.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що ці два етапи – обов'язкові для методики аналізу формування та використання фінансових ресурсів.

Кожна запропонована методика, методичні рекомендації або методичний аспект аналізу повинен пройти випробування – апробацію на прикладі конкретного підприємства або групи підприємств. При цьому не обов'язково вибирати найкращі з точки зору фінансового стану об'єкти. Іноді умовою подібного відбору є можливість отримання інформації, оскільки в ринковому середовищі будь-яка інформація має свою ціну, а кожне підприємство – комерційну або підприємницьку таємницю.

До аналізу фінансових ресурсів, безперечно, може залучатись велика кількість показників. І. Д. Фаріон справедливо підкреслює, що “кількість фінансових коефіцієнтів, які могли б бути розраховані, росте в геометричній прогресії в міру збільшення обсягу вихідної інформації... На практиці виявляється достатнім використання порівняно невеликої кількості показників для того, щоб правильно оцінити фінансове становище компанії. Розрахунок же додаткових показників не лише зайвий раз ускладнює, а й вносить значну плутанину в аналіз” [4, с. 244].

Розглядаючи аналіз фінансових ресурсів підприємства, неможливо уникнути вивчення інформаційної бази аналізу фінансових ресурсів. Тому питання інформаційного забезпечення продовжує залишатись досить актуальним, бо власне на інформації базується аналіз фінансово-господарської діяльності, планування, визначення стратегії і тактики розвитку підприємства тощо. Крім того, не можна застосовувати методику аналізу

будь-якого об'єкта, явища чи економічної категорії, не з'ясувавши попередньо їх інформаційної бази. Фінансова звітність забезпечує інформаційні потреби користувачів відносно придбання, продажу та володіння цінними паперами; участі в капіталі підприємства; оцінки якості управління; оцінки здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання; забезпеченості зобов'язань підприємства; визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу; регулювання діяльності підприємства та прийняття інших рішень.

Практика показує, що аналіз формування та використання фінансових ресурсів є гнучким інструментом у руках керівників підприємств. Однак його висновки носять короткочасний характер через постійні зміни фінансової ситуації.

Висновки. Організація аналізу в системі управління підприємством – процес, який передбачає застосування комплексу заходів, що дозволятимуть через покращення рівня виконання аналізу на підприємстві підвищувати ефективність виробництва та управління. Організація аналізу фінансових ресурсів передбачає організацію постановки аналітичних завдань; організацію інформаційного забезпечення аналізу; організацію послідовності розв'язку аналітичних завдань; організацію роботи виконавців аналітичного процесу; організацію впровадження досягнутих результатів аналізу.

Таким чином, підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що ефективність використання фінансових ресурсів – предмет дослідження і відкрите питання для багатьох науковців. Незважаючи на велику кількість фінансових коефіцієнтів і різноманітних підходів до визначення ефективності використання фінансових ресурсів, необхідно впровадити таку систему критеріїв і їх нормативних значень, яка б допомагала найбільш точно оцінити ефективність використання наявних фінансових ресурсів на підприємстві і яка була б зрозумілою, аргументованою та враховувала вид економічної діяльності суб'єкта господарювання.

Список літератури

1. Бутинець Ф. Ф. Економічний аналіз / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 416 с.
2. Демко І. І. Організація і методика аналізу ефективності використання трудо-вого потенціалу підприємства : монографія / І. І. Демко, Р. К. Шурпенкова. – К. : УБС НБУ, 2013. – 242 с.
3. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.
4. Фаріон І. Д. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / І. Д. Фаріон, Т. Д. За-харків. – Тернопіль, 2000. – 455 с.

Отримано 17.01.2014

Summary

The aspects of the organization for economic analysis of the financial resources at the enterprise are investigated. Two approaches to conducting analysis of formation and use of financial resources for enterprises are emphasized.

Демко І.І. Організаційні підходи до методики аналізу фінансових ресурсів / І.І. Демко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / УАБС НБУ. - Суми, 2014. - Вип. 38.- С. 116-123.